

КОМПАРАТИВНА АНАЛИЗА ИНСТИТУЦИОНАЛНОГ УРЕЂЕЊА ПРЕСТАНКА ПРОФЕСИОНАЛНЕ ВОЈНЕ СЛУЖБЕ

Саша Трандафиловић*, Небојша Драговић и Драган Радуловић
Министарство одбране Републике Србије, Сектор за буџет и финансије

Институционално уређење права на престанак професионалне војне службе различито је регулисано у европским и другим државама, при чему упознавање са појединим решењима из међународног окружења може да представља корисно искуство у креирању одговарајућих решења у нашим условима.

Подаци који се односе на међународноправну регулативу престанка професионалне војне службе добијени су захваљујући предусретљивости надлежних организационих јединица Министарства одбране.

Кључне речи: *престанак професионалне војне службе, важећа регулатива*

Увод

У актуелним условима које карактеришу интензивне промене глобалног карактера, организације и системи суочавају се са потребом непрестаног прилагођавања и изналажења нових решења ради успешног функционисања и даљег развоја. Самим тим, и савремени системи одбране непрестано се развијају и мењају, пратећи актуелне промене у међународним односима и спољним политикама националних држава. У томе људски ресурси са својим знањима, вештинама, способностима и креативним потенцијалима представљају основну покретачку снагу. И поред таквог значаја, у једном тренутку захтеви „новог“ времена условљавају престанак професионалне војне службе.

Циљ компаративне анализе јесте идентификовање савремених решења и њихова примена у функцији институционално прихватљивих и одрживих решења, тако да сваки професионални припадник Војске Србије треба да буде благовремено обавештен о условима за престанак професионалне војне каријере. То истовремено подразумева да превремени престанак професионалне војне службе услед организацијско-мобилизацијских промена у Војсци Србије треба да буде изузетак, а не правило, као што је до сада често био случај.

* Пуковник др Саша Трандафиловић је начелник Управе за буџет.

Република Србија

Престанак професионалне војне службе нормативно је уређен Законом о Војсци Србије (Службени гласник РС, бр. 116/07, 88/09 и 104/09), тако да официру, односно подофициру, престаје служба у Војсци Србије по сили закона када наврши 40 година пензијског стажа и 53 године живота – за подофицире и официре до чина потпуковника; 54 године живота – за официре чина пуковника; 55 година живота – за официре чина бригадног генерала; 56 година живота – за официре чина генерал-мајора; 57 година живота – за официре чина генерал-потпуковника и 58 година живота – за официре чина генерала. У изузетним случајевима, официру, односно подофициру, уз његову сагласност, може се продужити професионална војна служба у Војсци Србије до две године.

Према члану 192. Закона о Војсци Србије, официру, односно подофициру, професионална војна служба може престати са правом на пензију и пре испуњења општих услова за стицање старосне пензије, ако је навршио најмање 20 година пензијског стажа, од чега најмање 10 година у својству професионалног војног лица, када то захтевају потребе службе које настају услед организацијско-мобилизацијских промена у Војсци Србије на основу овог закона.

Професионалном војном лицу коме престане служба у Војсци Србије због стицања права на пензију, у складу са законом, припада отпремнина у висини петоструког износа бруто плате која му припада у последњем месецу пре престанка професионалне војне службе.

Официру у радном односу на одређено време, подофициру у радном односу на одређено време и професионалном војнику коме престане служба у Војсци Србије истеком уговореног рока, због тога што је оглашен неспособним за дужност за коју је примљен на одређено време или ако му служба у Војсци Србије престане због укидања формацијског места, припада отпремнина у висини до троструког износа бруто зараде која би му припадала у последњем месецу пре престанка службе, зависно од времена проведеног у служби на одређено време.

Законом су уређена и права официра, односно подофицира у случају када престаје потреба за њиховим ангажовањем, а не испуњавају услове за старосну, односно превремену пензију. Наиме, ако се формацијско место на које је био постављен укида, а не може бити постављен на другу дужност, официр, односно подофицир се ставља на располагање. Располагање може трајати најдуже 6 месеци и за то време официр, односно подофицир, задржава права свог чина и положаја, а тиме и плату коју је добијао пре стављања на располагање.

Након истека располагања, официру, односно подофициру, обезбеђено је право на једнократну новчану накнаду у висини од 24 месечне бруто-плате коју би остварио у последњем месецу пре престанка службе.

Истовремено, официру, односно подофициру, припадају и друга права која по прописима о запошљавању остварују лица којима је радни однос престао по основу вишка запослених.

Војном службенику, односно војном намештенику на служби у Војсци Србије, чије се радно место укида или се смањује број извршилаца на једном радном месту, престаје служба уз право на једнократну накнаду у висини од 12 бруто плата, које би остварио у последњем месецу пре престанка службе.

Војном службенику, односно војном намештенику, припадају и друга права која по прописима о запошљавању остварују лица којима је радни однос престао по основу вишка запослених.

Најзад, овим законом прописано је да се официр, односно подофицир коме пре-стаје служба може упутити на преквалификацију за цивилна занимања или послове, која се организује на нивоу степена стручне спреме лица које се упућује, или у nižем степену стручне спреме, ако то прихвати лице које се упућује на преквалификацију.

Република Бугарска

На основу Закона о одбрани и оружаним снагама Републике Бугарске и Правилника о остваривању права на пензију професионалних припадника бугарске армије, професионални припадник остварује право на превремену пензију ако има 25 година стажа пензијског осигурања, од којих две трећине морају бити остварене у професионалној војној служби (независно од навршених година живота) или преко 20 година проведених у професионалној војној служби.

За професионалне припаднике бугарске војске који обављају „специфичну војну службу“ предвиђена је могућност пензионисања након остварених 15 година стажа у професионалној војној служби, независно од година старости (дужности падобранца, летачког састава, посаде подводних пловних објеката или рониоца).

Професионалним припадницима који су завршили Војну академију пензијски стаж се увећава за две године.

Старосна граница за припаднике оружаних снага по основу вршења професионалне војне службе ради стицања права на пуну пензију одређена је законом, и то: војници и морнари до 49 година; подофицири до 50 година; официри чина мајора до 51 године; официри чина потпуковника до 52 године; официри чина пуковника до 55 година; бригадни генерали до 57 година, а виши генерали до 60 година.

Минимална висина пензије за остварени стаж осигурања и године старости одређује се Законом о буџету за државно осигурање запослених у јавном сектору, с тим што она не може бити мања од 85% у односу на утврђену основицу у наведеном закону. Примера ради, најнижа пензија приликом испуњења законских услова за престанак професионалне војне службе износи око 80% од текуће бруто плате.

Приликом одласка у пензију након 20 година проведених у професионалној војној служби добија се отпремнина у висини до 20 плата.

Република Румунија

Важећом законском регулативом која уређује пензијско осигурање припадника румунских оружаних снага, право на превремену пензију остварује се са 20 година ефективног радног стажа.

Професионалним припадницима који су завршили Војну академију у пензијски стаж улази време проведено на школовању.

Редован одлазак у пензију, по сили закона, остварује се са 30 година (мушкарци), односно 25 година (жене) ефективног радног стажа у активној војној служби.

Професионални припадници оружаних снага који услед расформирања војних јединица губе своје формацијско место, а не испуњавају услове за превремену или пуну пензију, могу бити премештени у другу војну јединицу, а ако за то не постоје могућности престаје им професионална војна служба, с правом на месечна примања у трајању од 12 месеци.

У периоду који траје најдуже шест месеци после пензионисања, та лица могу да отворе приватни бизнис и да не плаћају држави порез до две године. Истовремено, на основу поднетог личног захтева, Министарство одбране покрива све трошкове за стицање једне додатне квалификације пензионисаном лицу ако је то услов за запослење у цивилном сектору, с тим што се у случају запошљавања не губи право на пензију.

Професионални припадници који имају до 7 година ефективног радног стажа оствареног у вршењу професионалне војне службе, по њеном престанку стичу право на 12 бруто плата; од 7 до 15 година стажа на 15 бруто плата, а од 15 до 20 година стажа на 20 бруто плата (у виду отпремнине).

Највећи актуелни проблем оружаних снага Румуније представљају професионални војници који у професионалној војној служби могу остати до навршених 40 година живота, након чега им престаје професионална војна служба по сили закона, без права на превремену пензију.

Република Словенија

У Републици Словенији је потпуно идентична законска регулатива војног и цивилног пензионог система, тако да се право на пензију стиче са остварених 40 година укупног радног стажа или навршене 63 године живота за мушкарце, односно са навршених 60 година живота за жене.

При томе, за професионална војна лица оружаних снага важе потпуно иста институционална решења која важе и за државне службенике запослене у министарствима, другим државним органима, организацијама и службама, па су због тога и плате и пензије приближног нивоа између професионалних војних лица и државних службеника и из истих надлежних државних фондова.

За професионална војна лица не постоји институт бенифицираног радног стажа, осим у изузетним случајевима, идентичним за запослене у цивилним (државним) структурама. Основ за одређивање пуне пензије рачуна се према просеку нето зарада професионалног припадника оружаних снага остварених у последњих 18 година, умањене за трошкове исхране и трошкова за превоз, тако да пуна пензија износи 76% од добијеног износа средстава по наведеном основу за обрачун пензије.

Након пензионисања, професионални припадници се могу радно ангажовати у државном или цивилном сектору, с тим што у том случају висина тих примања не може бити већа од трећине војне пензије.

Република Хрватска

Од 2000. године војни пензиони систем је имплементиран у Државни пензиони систем Републике Хрватске.

Након обједињавања војног и цивилног пензионог система, за професионалне припаднике оружаних снага Републике Хрватске законски услов за одлазак у пре-

времену пензију стиче се са 20 година ефективног стажа, у висини пензије у износу од 70% од основице за обрачун пензије (последња плата у претходној години у односу на годину престанка професионалне војне службе), коју чини десетогодишња просечна нето плата, са свим додацима по основу војне дужности која се обављала у том периоду. Имајући у виду неправилну „пирамиду чинова“ и поред смањења бројног стања професионалних припадника оружаних снага (несразмерно велики број виших у односу на ниже чинове), превремено пензионисање је подстицано стимулативним отпремницама између 500 и 700 евра по години стажа (у зависности од чина) за професионалне припаднике оружаних снага који су имали преко 20, односно 30 година професионалне војне службе.

Ако по оствареном праву на превремену пензију бивши професионални припадник заснује радни однос у цивилном сектору, пензија му се исплаћује у износу од 50% текуће пензије, све док траје радни однос.

Пуна пензија стиче се са 40 година стажа и одговарајућим годинама живота (за генерале 55 година, пуковнике 53, потпуковнике 52 и наниже, у зависности од чина). Одлуком министра одбране постоји могућност останка у професионалној војној служби једну годину дуже након испуњења старосне границе, под условом да није испуњен стаж од 40 година.

Ратни ветерани имају могућност пензионисања чим поднесу захтев, без обзира на године радног стажа.

Институционално постоји и категорија „председничке пензије“ која се професионалном припаднику може доделити указом председника за изузетне заслуге, и то оним лицима која због законске регулативе не испуњавају услове за даље напредовање у служби, а која је финансијски повољнија од оне која би се остварила у складу са важећим законским прописима.

Уједињено Краљевство

Нормативно уређење војно-пензионог система Уједињеног Краљевства уређено је са два основна прописа (Armed Forces Pension Scheme-AFPS 75 и Armed Forces Pension Scheme – AFPS 05, донетим 1975. и 2005. године) који регулишу остваривање права на пензију професионалних официра и подофицира.

Редован одлазак професионалних припадника из система оружаних снага Уједињеног Краљевства по сили закона остварује се са навршених 55 година живота, при чему је лимитиран и максималан боравак у активној служби на 40 година.

Остваривање права на превремену пензију професионални припадник оружаних снага Уједињеног Краљевства стиче са 18 година проведених у професионалној војној служби и 40 година живота, при чему се у радни стаж рачуна и време проведено на школовању у Војној академији.

При томе, минимум вршења професионалне војне службе ради стицања права на превремену пензију износи две године, с тим што се то право не може остварити пре навршених 65 година живота, када се стичу услови за добијање пензије по основу времена проведеног у обављању професионалне војне службе, уз отпремнину у висини износа трогодишње пензије без пореских оптерећења.

Основ за одређивање висине пензије представља највећи износ зараде која је остварена у три последње године обављања професионалне војне службе, с тим што се сви додаци за специјалности одбијају. Висина пензије се повећава сваке године у складу са растом трошкова живота и инфлације, при чему обрачунски основ, у односу на дужину радног стажа, започиње са износом од 50% могуће пуне пензије, с тим што не може бити виша од 75% од могућег максимума у односу на пуну пензију.

Канада

Војнопензиони систем професионалних припадника оружаних снага Канаде суштински је базиран на моделу Уједињеног Краљевства, с тим што једину битну разлику представља период за утврђивање основице за обрачун пензије, која се израчунава по основу просека плате у последњих 5 година стажа, без обзира на време проведено у чину са којим се одлази у пензију. При томе, висина пензије може износити максимално 70% од обрачунате основице, тако што се свака ефективна година стажа обрачунава по 2%, а максимално до 35 година стажа (односи се само на године стажа проведене у оружаним снагама).

Право на превремену пензију стиче се са 20 година ефективног стажа. Ако професионални припадник напусти оружане снаге са мање од 10 година ефективног стажа проведеног у вршењу професионалне војне службе, губи до тада уплаћивано пензионо осигурање, док се у периоду од 10 до 20 година то осигурање може пренети ако је професионални припадник оружаних снага наставио посао у државној администрацији, али без права на исплату пензије до тренутка испуњења законских услова за одлазак у редовну пензију.

НР Кина

Законом регулисан лимит за обавезан одлазак у пензију за професионалне припаднике Војске НР Кине износи 40 година радног стажа, док минимални радни стаж за стицање услова ради одласка у превремену пензију износи 20 година.

За радни стаж од 35 година висина пензије износи око 95% од последње плате, с тим што свака наредна година доноси повећање пензије за по један проценат по години, док висина превремене пензије са 20 година стажа износи око 85% од тренутне плате коју је професионални припадник примао на дан пензионисања.

Висина пензија се повећава, односно усклађује истовремено са повећањем плата активних професионалних припадника војске НР Кине.

По правилу, пензионисање се врши углавном са навршених 55 година живота (отприлике са 35 година стажа). Ово правило се не односи на генерале који у тим годинама тек „започињу“ своју војну каријеру.

Краљевина Шпанија

За професионалне припаднике оружаних снага Краљевине Шпаније право на пуну пензију стиче се са навршених 65 година живота, што представља услов за редовно пензионисање и у цивилном сектору. При томе, за подофицире важи пра-

вило да се након навршених 58 година живота упућују у резервни састав, где се одазивају само по потреби и док не напуне 65 година живота висина њихове плате износи око 80% од плате активне војне службе.

Минимални стаж за стицање превремене пензије професионалних припадника оружаних снага Краљевине Шпаније износи 20 година ефективно проведених у активnoj служби, са висином пензије 40% од просечне нето плате у претходних 15 година обављања службе, што представља и основ за све обрачуне пензија професионалних припадника оружаних снага.

Максимални износ војне пензије је законом лимитиран и за официре износи око 1.800 евра, што суштински подразумева следеће: према доприносима који се издвајају током активне службе до 65 година живота пуковник би требало да има пензију око 2.400 евра, с тим што се разлика од 600 евра преко Државног фонда пензијског осигурања преусмерава према оним категоријама лица која имају пензију испод законског минимума. За подофицире максимална пензија лимитирана на око 1.400 евра.

Република Португал

Остваривање права на превремену пензију у португалском систему не постоји јер се професионални припадници оружаних снага у одговарајућем тренутку преводe у активну резерву, при чему је минимални стаж за остваривање права за подношење захтева за превођење у резерву 20 година ефективног стажа у професионалној војној служби, док је максимални услов 36 година ефективног стажа у професионалној војној служби.

При томе, за сва лица која су у оружане снаге Португала ступила после 1. јануара 2007. године, критеријуми за превођење из активне службе у резерву су 36 година стажа и 56 година живота, уз додатно ограничење у односу на поједине чинове (за пуковника 57 година живота, генерал-мајора 59, генерал-потпуковника 62 и генерал-пуковника 64 године живота).

Из резерве се по сили закона одлази у редовну пензију са 65 навршених година живота, с тим што постоји могућност и за оне старије од 60 година, уз испуњење одговарајућих услова (5 година проведених у резерви или одлука лекарске комисије о физичкој или психичкој неспособности).

Основ за одређивање пензије професионалних припадника оружаних снага чини последња плата, с тим што се пензија обрачунава по следећој формули: последња плата (умањена за издвајања у пензијски фонд која чине око 10% плате) помножена бројем година стажа и подељена са бројем 36.

Пољска

Остваривање права на редовну пензију професионални припадници оружаних снага Пољске стичу са навршених 30 година професионалне војне службе или 60 година живота и у том случају основицу за обрачун пензије чини последња плата (основна плата и сви стални додаци, без додатних примања по основу обављања службе у иностранству), с тим што висина пензије може максимално износити 75% од последње плате.

Право на превремену пензију може остварити професионални припадник оружаних снага под условом да је у активној војној служби провео најмање 15 година и тада његова пензија износи 40% од последње плате, уз повећања током наредне три године по 2,6%, а након тога по 1,3% за сваку наредну годину радног стажа.

По основу предложених измена и допуна Закона о пензијском и инвалидском осигурању војних осигураника предвиђен је редован одлазак професионалних припадника оружаних снага у пензију са 35 година ефективног стажа и висином пензије од 75% у односу на износ последње плате, као и померање услова за стицање превремене пензије са 15 на 20 година стажа и висином пензије од 45% у односу на износ последње плате.

Република Француска

Законом о одбрани и оружаних снага Републике Француске регулисана је старосна граница до које професионални припадници оружаних снага Републике Француске могу бити у професионалној војној служби, при чему је старосна граница различита у зависности од висине чина, припадности виду, роду или служби, војно-евиденционе специјалности и категорије војног лица, и то:

- за официре копнене војске, морнарице и ваздухопловнотехничке службе до чина пуковника 57 година, а за генерале до 61 године;
- за официре Жандармерије до чина потпуковника 57 година, за пуковнике 58 година и генерале 61 година;
- за ваздухопловне официре до чина мајора 50 година, за потпуковнике и пуковнике 54 године, а за генерале 61 година;
- за ваздухопловне официре копнене војске који лете на хеликоптерима 55 година;
- за војне лекаре, зубаре, фармацеуте и ветеринаре до чина пуковника 60 година, а за генерале 65 година.
- за официре инжењере наоружања, техничаре и истраживаче до чина пуковника 64 година, а за генерале 65 година;
- за подофицире у чину водника и водника прве класе 45 година, старије воднике 49 година, старије воднике прве класе 56 година и заставнике 57 година;
- за подофицире Жандармерије до чина заставника до 56 година, а за заставнике до 57 година;
- за подофицире који су летачко особље ваздухопловних снага до чина старијег водника 45 година, а за чинове старијег водника и заставника 50 година.

Професионални припадник француских оружаних снага аутоматски стиче право на превремену пензију са 25 година проведених у активној војној служби (година вршења професионалне војне службе у Африци рачуна се као две године), а ако је провео мање година од наведених, има право на њено одложено коришћење када испуни законом прописану старосну границу.

Изузетно, због вршења професионалне службе у отежаним околностима, познавања посебних вештина, дугорочног ангажовања у опасним мисијама и изузетно тешким условима, право на превремену пензију може се остварити и са 15 година ефективног радног стажа.

Официри по уговору могу обављати професионалну војну службу максимално 20 година, професионални војници од 15 до 25 година и добровољно ангажовани до 5 година.

Основ за обрачунавање пензије у суштини је следећи: за 25 година ефективног стажа у професионалној војној служби 50% задње плате, а за сваку наредну годину по 2%.

У случају подношења захтева за пензионисање после 20 година оствареног стажа, али без претходне најаве и валидног образложења, износ пензије се обрачунава по следећој формули: 2% за сваку годину стажа у односу на просечну бруто-плату у последњих шест месеци.

Оружане снаге Републике Француске на годишњем нивоу напушта у просеку око 31.000 професионалних војних лица, при чему већи број није остварио право на пензију. Из тог разлога, као и због обезбеђивања адекватне попуне јединица са, пре свега, оперативном резервом, Министарство одбране ОС Републике Француске активно учествује у решавању запошљавања тих лица у приватном сектору, и то све у времену до остваривања права на пензију.

Краљевина Белгија

Један од врло интересантних примера војне каријере професионалних припадника оружаних снага представља искуство Краљевине Белгије.

Полазећи од потребе решавања „старог“ кадра, као и недостатка млађег састава, оружане снаге Краљевине Белгије од 2005. године уводе систем предвидиве (паралелне) каријере ради дугорочног решавања наведеног проблема.

По завршетку Војне академије, односно закључивању уговора о почетку професионалне војне службе у оружаним снагама, војна лица бирају и своју другу каријеру, која може да се настави у оквиру оружаних снага, али је она, по правилу, најчешће везана за друге владине или невладине институције, са којима је претходно закључен одговарајући уговор. То конкретно значи да се током извршавања „редовне војне каријере“, односно извршавања професионалне војне службе реализују одговарајући курсеви ради припреме друге радне каријере, тако да војна лица, након 15 до 20 година професионалне војне службе, у зависности од припадности виду, роду или служби, односно војноевиденционој специјалности, аутоматски настављају радну каријеру у цивилном (јавном или приватном) сектору.

Ради адекватног решавања наведеног питања, Министарство одбране има закључене споразуме са другим надлежним органима државне управе (министарствима и јавним службама) на федералном, регионалном и локалном нивоу о преузимању професионалних припадника оружаних снага којима престаје активна војна служба, односно преласку на рад у друга министарства, полицију, правосуђе и др., с тим што преобуку за нове цивилне послове врши институција која преузима бившег професионалног припадника оружаних снага. Такође, имајући у виду постојање великог броја међународних војних и других институција на територији ове државе (НАТО, Европска унија, ЕУРОКОНТРОЛ, НАМСА, ЕДА и др.), као и наменских објеката војне индустрије, бивши официри релативно лако долазе до новог радног ангажовања.

Специфичност вођења професионалне војне каријере одликује се постојањем две врсте официра: каријерних (перспективних) и оних који немају тај статус.

Наиме, сви официри са завршеном Војном академијом и нижим курсевима стручног усавршавања након 10 година вршења професионалне војне службе (и са око тридесет година старости) опредељују се да ли желе да наставе своју војну каријеру или не, а што им је омогућено системом школовања по Болоњској конвенцији, односно валидацијом и акредитацијом Војне академије у систему цивилног школовања. Истовремено, могућност за наставак војне каријере у оружаним снагама у статусу, односно категорији каријерних (перспективних) официра пружа се и лицима која су се активирала после завршеног цивилног факултета, а војно образовање стекла похађањем одговарајућих војних курсева.

Редовно пензионисање регулисано је тако што је, сагласно важећим законским прописима, за сваки чин одређен максималан број година, када лице по сили закона мора да буде пензионисано (на пример, за чин мајора старосна граница је навршених 51 година живота, а за чин пуковника 56 година живота).

Република Италија

Република Италија припада државама у којима оружане снаге и њени припадници уживају висок углед у друштву, истовремено уз непопуларно ниске војне пензије, па из тих разлога престанак професионалне војне службе треба сагледати ван „стандардних“ разматрања.

У складу са важећим војним прописима, сваки вид оружаних снага самостално регрутује професионалне припаднике за своје потребе, уз организовање медијске и јавне кампање за популаризацију и мотивацију лица из грађанства за пријем у професионалну војну службу. При томе, једна од мотивационих мера је и обезбеђење одређеног броја радних места на конкурсима за попуњу полиције, финансијске полиције, ватрогасне службе и других државних организација професионалним припадницима оружаних снага, којима је престала професионална служба по основу закључених уговора о вршењу професионалне војне службе у оружаним снагама.

Тако је, на пример, 70% радних места на конкурсима за карабињере „резервисано“ за бивше професионалне припаднике оружаних снага по уговору, 60% на конкурсима за судску полицију и 45% на конкурсима за државну полицију, ватрогасну службу и шумарску службу.

Ради обезбеђења одређеног броја припадника из редова професија од посебног интереса за оперативне потребе оружаних снага у оквиру резерве за добровољну попуњу, спроводи се пројекат „Изабрана резерва“ који се односи само на радно ангажовање официра, а коју чине бивши официри који су за време активне службе обављали специфичне војне професије или су специфичне професионалне квалификације стекли након завршетка активне службе, уз могућност радног и „финансијског“ ангажовања до 180 дана у години.

У Републици Италији обрачун и исплата војних пензија тренутно се врши на следећа три начина:

- за професионалне припаднике оружаних снага који су на дан 31. 12. 1992. године напунили 17 година стажа имају пензију која је једнака њиховој последњој плати на дан пензионисања;

- за професионалне припаднике оружаних снага који су на дан 31. 12. 1992. године имали мање од 17 година стажа један део пензије чини износ дела плате коју су имали на дан пензионисања, а други део у висина плате коју су примали до тренутка престанка професионалне војне службе у сразмерном односу за време проведено у оружаним снагама;

- за професионалне припаднике оружаних снага који су приступили професионалној војној служби после 31. 12. 1992. године висина пензије се одређује према износу плате сагласно оствареном стажу и годинама живота, при чему старосни лимит за пензионисање зависи од чина и остварених година живота (на пример, за капетана 60 година па навише, с тим што се за сваку годину вршења службе на броду додаје 4 месеца, до максималних 5 година).

Полазећи од наведеног обрачуна пензија који има за последицу „непопуларно ниске“ војне пензије, неопходно је указати на постојаност врло специфичног решавања напредовања у војној служби и то у завршној години војне каријере. Наиме, када официр уђе у последњу годину своје законом лимитиране каријере, по аутоматизму добија виши чин и у случајевима када не постоји место вишег чина на које може да се постави, а у дану у којем престаје његова служба добија наредни виши чин (на пример, када уђе у завршну годину каријере потпуковник добија чин пуковника, без обзира на место постављења које може, али и не мора да „следује“, а даном одласка у пензију, поред решења о томе и „поклон“ у виду чина бригадног генерала). Тиме се, с једне стране, решава проблем непопуларно ниске војне пензије, док с друге стране, висок чин помаже „младом војном пензионеру“ да се лакше снађе у новом цивилном, односно друштвеном животу.

Руска Федерација

Услов за превремену пензију професионалног припадника руске војске износи 20 година ефективног радног стажа, при чему висина пензије може износити до 50% од последње плате за 20 година стажа, а за сваку наредну годину износ се повећава за 3%, с тим што максимални износ пензије може износити до 75% од последње примљене плате (у обрачун не улазе посебни и други додаци, већ основицу представља искључиво основна плата према чину и постављењу).

У зависности од чина, одређене су године живота које официр мора да испуни ради стицања законских услова за пензионисање, и то: потпуковник од 40 до 45 година живота, пуковник од 50 до 55 година, а генерал до навршених 60 година живота. Изузетно, председник државе, у посебним случајевима, може продужити генералима вршење активне војне службе за још 3 године, тако да се максимална граница за пензионисање заслужних генерала може померити до 63 године живота.

У складу са важећим законским решењем, професионална војна лица која имају стечено право и користе војну пензију имају право на даље запошљавање само и искључиво у приватном сектору, при чему закон омогућава исплаћивање војне пензије и примање плате по основу радног ангажовања у цивилном сектору, уз могућност истовременог примања и војне и цивилне пензије ако је она остварена по испуњењу услова из цивилног закона који уређује област пензијског и инвалидског осигурања.

Раст војних пензија везан је за пројекцију раста плата професионалних припадника војске, и то тако што од укупно одобреног војног буџета за војне плате и војне пензије 50% иде за повећање војних плата, а друга половина за повећање пензија, при чему се на просечном годишњем нивоу раст војних пензија креће између 15 до 20 процента.

САД

Услов за одлазак у пензију професионалног припадника америчких оружаних снага износи 20 година ефективног радног стажа у активној војној служби, уз следећа институционална решења:

- за све припаднике који су ступили у професионалну војну службу до 8. септембра 1980. године обрачун пензије врши се по принципу последње плате (без додатака и других тзв. специјалних плата), тако што коефицијент за сваку годину стажа износи 2,5%, што практично значи да висина пензије са 20 година стажа износи 50% од последње плате, уз максимални износ 75% од последње плате за стаж од 30 година;

- за све припаднике који су ступили у професионалну војну службу до 1. септембра 1986. године примењује се модел највише просечне плате у последње 3 године, са коефицијентом 2,5% за сваку годину стажа, што и по овом обрачуна значи да висина пензије са 20 година стажа износи 50%, али у односу на највишу остварену просечну плату, уз максимални износ од 75% остварене просечне плате за стаж од 30 година;

- за све припаднике који су ступили у професионалну војну службу после 1. септембра 1986. године примењује се тзв. модел „REDUX“ по којем професионални припадници америчке војске након 15 година ефективног радног стажа добијају бонусну премију у износу од 30.000 америчких долара, док је модел обрачуна висине пензије сличан наведеним, с тим што је коефицијент 2% за сваку годину стажа.

Као додатак пензији, амерички официри могу, у посебним случајевима, да добију одговарајуће бенефиције, као на пример примарну или секундарну здравствену заштиту и друге социјалне припадности.

Словачка Република

У Словачкој Републици на снази је примена јединственог закона који регулише пензиони систем припадника професионалних припадника оружаних снага, полиције, ватрогасне и горске службе, с тим што се у односу на дужину оствареног ефективног радног стажа у обављању професионалне војне службе, са аспекта могућих права, врши разграничење са 15 година оствареног стажа и то:

- 1) до 15 година ефективног радног стажа оствареног у професионалној војној служби:
 - а) од 1 до 9 година стажа – професионални припадник прима пензију у трајању од 1 године у износу од 2% од основне плате по години оствареног стажа;
 - б) од 9 до 12 година стажа – професионални припадник прима пензију у трајању од 2 године у износу од 2% од основне плате по години оствареног стажа;
 - в) од 12 до 15 година стажа – професионални припадник прима пензију у трајању од 3 године у износу од 2% од основне плате по години оствареног стажа (тако,

на пример, ако професионални припадник иде у пензију са 15 година стажа онда ће у наредне три године примати месечно по 30% од основне плате).

2) преко 15 година ефективног радног стажа оствареног у професионалној војној служби:

а) од 15 до 16 година стажа – професионални припадник прима пензију без временског ограничења у износу од 30% од основне плате по години оствареног стажа;

б) од 16 до 20 година стажа – по 2% за сваку годину (максимално 10%);

в) од 21 до 25 година стажа – по 3% за сваку годину (максимално 15%);

г) од 26 година стажа – по 1% за сваку годину оствареног стажа (тако да максималан износ пензије може бити 60% од основне плате, с тим што професионални припадници могу бити у активној служби до највише 55 година живота).

Основна плата представља просечну годишњу плату у последњих 10 година у којој је професионални припадник оружаних снага имао највећа примања, тако што се укупна примања те године поделе са 365 и тако добијен износ помножи са коефицијентом 30,417. Поред тога, професионални припадници оружаних снага имају право и на „пензионе додатке“, и то тако што се после 5 година активне војне службе стиче право на једну додатну основну плату, а за сваку годину након проведених 5 година у служби додатно једна половина основне плате (примера ради, за максималних 30 година пензијског стажа припадник може добити дванаест и по основних плата).

Закључак

Савремени системи одбране непрестано се развијају и мењају, пратећи актуелне промене у међународним односима и спољним политикама националних држава, што неминовно доводи и до престанка професионалне војне службе одређеном броју професионалних припадника оружаних снага.

Анализа међународноправне регулативе престанка професионалне војне службе показује да је у већини земаља успостављен механизам превременог пензионисања за професионалне припаднике оружаних снага који напуштају систем одбране и то под сличним условима за стицање тог права. При томе, основна разлика је у томе да ли постоји институционална брига за даљу социјалну реинтеграцију професионалних припадника или се она завршава њиховим пензионисањем под повољним или мање повољним условима.

Са аспекта институционалне подршке професионалним припадницима оружаних снага којима је престала професионална војна служба, у развијеним земљама се не прави разлика између превременог пензионисања или престанка професионалне војне службе по сили закона не само због материјалних могућности, већ и општедруштвене и јавне подршке војној професији. Истовремено, треба имати у виду да војна професија захтева изузетно висока улагања друштва у школовање и непрестана стручна усавршавања професионалних припадника оружаних снага. С тим у вези, свако развијено друштво тешко се одриче кадрова који, захваљујући стеченом искуству и у годинама у којима су још увек радно способни, и даље могу пружити значајан допринос општедруштвеном развоју. С друге стране, земље у транзицији, због економске и социјалне кризе у којој се налазе, објективно нису у

ситуацији да институционално брину о радној реинтеграцији пензионисаних припадника војске због високе стопе незапослености становништва.

Током претходних година, у оквиру реформи система одбране Републике Србије, углавном су предузимане организационе промене које су имале за циљ усклађивање функционисања Министарства одбране и Војске Србије са материјалним и финансијским могућностима земље, без „квалитативних промена“ које институционално омогућују да „прави официри у правом тренутку буду на правом месту.“

И, на крају, може се закључити да је војнопензиони систем већине европских и других земаља уређен на начин који у највећем броју случајева одговара нашем уређењу ове материје, што заправо показује поштовање одговарајућих међународних стандарда и правила понашања у овој области, уз одговарајућа одступања (рачунање временаведеног на школовању у Војној академији у пензијски стаж и др.). Према томе, будући услови за престанак професионалне војне службе припадника Министарства одбране и Војске Србије неће зависити од преговора са Европском унијом и међународним безбедносним интеграцијама и институцијама, већ искључиво од „унутрашњих модалитета“ креирања услова за престанак професионалне војне службе.

Литература

1. Лојић, Р., Кулић, Ж.: *Менаџмент људских ресурса*, Војноиздавачки завод, Београд, 2009.

2. Трандафиловић, С.: *Улога система зарада и других новчаних примања у професионализацији Војске Србије*, Економски факултет, Београд, 2010.

3. Драговић, Н.: Економски и социолошки аспекти решавања вишка кадра у војном и цивилном сектору друштва, Војна Академија, Београд, 2012.

4. Hutsebaut, M.: *Пензионе реформе у земљама Западног Балкана из Европске перспективе*, <http://perc.ituc-csi.org/spip.php?rubrique1&lang=sh> (Приступ: 25/01/12)

5. Закон о Војсци Србије („Сл. гласник РС“, бр. 116/2007, 88/2009 и 101/2010 – др. закон).

6. Закон о пензијском и инвалидском осигурању („Сл. гласник РС“, бр. 34/2003, 64/2004 – одлука УСРС, 84/2004 – др. закон, 85/2005, 101/2005 – др. закон, 63/2006 – одлука УСРС, 5/2009, 107/2009 и 101/2010).